Cristinel MUNTEANU,
Universitatea „Constantin Brâncoveanu" din Piteşti

CÂTEVA PRECIZĂRI REFERITOARE LA CONCEPTUL DE «SEMNIFICAT» ÎN VIZIUNEA LUI EUGENIU COŞERIU

Domnului Profesor univ. dr. Ioan S. Cârâc,
în semn de omagiu la împlinirea vârstei de 70 de ani

0. Îmi propun să prezint aici o continuare (sau o completare) a unui articol publicat deja într-un număr anterior al revistei „Lexic comun / Lexic specializat", articol în care m-am ocupat de problema *terminologiei* în concepția lingvistică a lui Eugeniu Coşeriu (vezi Munteanu 2010). Față de momentul respectiv, astăzi consider că sunt necesare câteva precizări suplimentare.

1. Se pare că nu puțini sunt cei care întâmpină dificultăți în a înțelege just conceptul de «semnificat» la Eugeniu Coşeriu. Or, fără această înțelegere, nici deosebirea dintre lexicul comun (cuvintele obişnuite) şi lexicul specializat (terminologiile) nu se poate face corect, pericolul de a confunda semnificatul cu desemnarea rămânând iminent. Este vorba, pur şi simplu, de a distinge – cum o spune Coşeriu de atâtea ori – „între categoriile «obiective» (clasele de lucruri desemnate) şi categoriile mentale (concepte sau semnificate)" (Coseriu 1990: 261). Dar, în acest caz, expresia „pur şi simplu" este un fel (uzual) de a zice, fiindcă, în realitate, chiar şi unii coşerieni par să aibă probleme cu distincția în cauză şi cu definirea exactă a noțiunii de «semnificat». Bunăoară, Jesús Gerardo Martínez del Castillo, autorul unui articol (util[1], de altminteri) – *El significado en Coseriu: fundamentación teórica y estudio* – , dă impresia că nu diferențiază *clasa* de *esență*, crearea unui semnificat fiind, indistinct, „la creación de una clase o esencia" (vezi Martínez del Castillo 2004: 87-91 sau *idem* 2010: 310).

2. Interpretarea oarecum defectuoasă pe care Martínez del Castillo o dă semnificatului la Coşeriu provine, probabil, din pregătirea lingvistică şi filozofică (temeinică, de altfel) care-i stă la bază. În ceea ce priveşte filozofia, lingvistul spaniol este tributar, în primul rând, lui Ortega y Gasset, gânditor agreat de Coşeriu (care îl şi citează uneori). Dar, în pofida fondului comun, nu trebuie să suprapunem – nici măcar ca exercițiu mental – filozofia lui Gasset peste gândirea teoretică a lui Coşeriu (şi ea riguros şi solid fundamentată filozofic) atunci când îl interpretăm pe cel din urmă[2]. În modul în care Coşeriu concepe semnificatul se vădesc influențe (declarate şi de savant) în special din Aristotel, scolastici (Toma d'Aquino, mai cu seamă), Leibniz, G. Vico, Hegel şi Husserl. Cred că neînțelegerea majoră izvorăşte din felul în care Coşeriu întrebuințează – în spiritul vechilor precursori – însăşi noțiunea de «concept», dimpreună cu ideea de «universal» cuprinsă aici, la care adaugă şi ceva din aportul fenomenologiei[3].

2.1. Comentând schema lui K. Bühler referitoare la funcțiile semnului lingvistic, Coşeriu aminteşte formula scolasticilor (influențați de stoici), *verba significant res mediantibus conceptibus* („cuvintele semnifică lucrurile prin intermediul conceptelor"), apreciind că „nu este clar până la ce punct termenul *conceptus*, aşa cum îl folosesc scolasticii, desemnează ceva aparținând limbajului" (Coseriu 2007: 177), însă afirmând, în continuare, că „un *analogon* lingvistic [al acestuia] este termenul *semnificat*" (*ibid.*). Operația conştiinței prin care avem

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)

intuiția unitară a unui mod de a fi, prin care cunoaştem esența lucrurilor (prin care se formează, deci, conceptele / semnificatele) a fost semnalată de Aristotel în tratatul *De anima*, 430a şi numită de către acesta *nóesis tôn adiairéton* („cunoaşterea indivizibilului", pe care scolasticii o vor denumi apoi *apprehensio simplex* sau *indivisibilium intelligentia*, cf. Coseriu 2010: 118). Ideea a fost înțeleasă just de Toma d'Aquino, care a şi explicat / dezvoltat cele spuse cu parcimonie de Aristotel, susținând că *voces* (cuvintele) reprezintă *simplices intellectus conceptiones* (*ibid*.: 177). Evident, Coşeriu avertizează undeva că, deşi limbajul exprimă în mod propriu doar conceptualul, „«conceptual» nu înseamnă încă «rațional» sau «logic» şi reducerea faptului lingvistic sau a celui conceptual la logosul rațional este o simplificare arbitrară a lui «ceea ce se poate spune» (*dicibile*, λεκτόν), a logosului în totalitatea sa." (Coşeriu 1968: 45).

Discuția acestor probleme şi a surselor gândirii lui Coşeriu (chiar şi numai în această privință) ar merita lărgită, dar nu o voi face aici[4]. Deocamdată, mă voi mulțumi cu indicarea unor aspecte fundamentale. Despre «semnificat», aşa cum este teoretizat de Coşeriu, am vorbit altădată (vezi Munteanu 2010: 67). Se cuvine să lămurim însă ce înseamnă (ori cum se formează), în opinia lui Coşeriu, «conceptul», pentru că ne ajută să pricepem – cu raportare la semnificat – nu doar în ce constă esența limbajului, ci şi o dimensiune esențială a teoriei lingvistice coşeriene.

2.2. În legătură cu problema «semnificatului» la Coşeriu, am impresia că Martínez del Castillo (şi, ca el, atâția alții) are o percepție cumva denaturată a conceptului în cauză sub înrâurirea lui Edward Sapir, a cărui lingvistică o şi rezumă într-un capitol (Martínez del Castillo 2010: 145-159)[5]. Cine va citi o frază de-a lui Sapir, precum cea de mai jos, ar putea crede că atât savantul american, cât şi Coşeriu împărtăşesc acelaşi punct de vedere privind semnificatul:

> „This house and that house and thousands of other phenomena of like character are thought of as having enough in common, in spite of great and obvious differences of detail, to be classed under the same heading. In other words, the speech element «house» is the symbol, first and foremost, not of a single perception, nor even of the notion of a particular object, but of a «concept», in other words, of a convenient capsule of thought that embraces thousands of distinct experiences and that is ready to take in thousands more." (Sapir 1921: 13)[6].

Însă, de fapt, diferența dintre cei doi mari lingvişti rezidă în modul în care fiecare înțelege noțiunea însăşi de «concept». La Sapir (*ibid*. 13-14) semnificatul ia naştere prin generalizare şi abstractizare, prin „clasificarea" experienței[7]. La Coşeriu, în schimb, după cum vom vedea, perspectiva este alta, chiar dacă, definind (după Aristotel) «semnificația», şi el vorbeşte despre „ceea ce ne permite să întrebuințăm pentru numirea unei serii infinite de lucruri acelaşi cuvânt" (Coşeriu 1994: 17).

3. Am convingerea că o serie de confuzii ar putea fi eliminate dacă am avea în vedere măcar locul în care, opunând pozitivismului *antipozitivismul* (al cărui adept este), Coşeriu indică unul dintre principiile fundamentale ale acestuia din urmă: *principiul universalității individului*[8]:

> „Acesta este unul din principiile fundamentale ale fenomenologiei lui Husserl, în viziunea căruia niciun «individ» nu este numai şi exclusiv individ, ci conține în sine şi *manifestă* propria sa universalitate. Masa la care scriu nu este numai «lucrul de acolo» neidentificabil şi nu este nici măcar «această masă», dacă o recunosc ca «masă», ci este şi «masă în general». Un individ (=fapt individual) nu este doar *acest individ* cu totul particular şi irepetabil, ci este de asemenea un mod general de a fi. Iar

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)

acest mod general de a fi – universalitatea unui fapt – nu se construieşte prin abstractizare şi generalizare, dat fiind că aceste operaţii implică deja o intuiţie prealabilă a universalului. […] Faptul de a recunoaşte ceva drept ceva, adică de a spune, chiar tacit, *x* este *a* (bunăoară, «aceasta este o tragedie»), implică o «cunoaştere antepredicativă», o intuiţie a esenţei obiectului pe care «îl clasificăm». Tocmai de aceea, vom remarca, conceptele nu se formează prin abstractizare şi generalizare, ci – orice obiect fiind «acest obiect» şi, în acelaşi timp, un mod de a fi, posibilitatea infinită a altor obiecte ca acesta – prin intuiţia imediată a acestui mod de a fi. Nu avem nevoie de mulţi elefanţi pentru a ne forma conceptul de elefant: e suficient unul (chiar dacă experienţa ulterioară va putea modifica sau preciza şi îmbogăţi conceptul nostru iniţial). Mai mult, dacă ar trebui să ne formăm conceptele prin abstragerea unor trăsături comune, pur şi simplu nu ni le-am putea forma, deoarece ar trebui să le avem deja pentru a realiza această operaţie. Ceea ce se formează efectiv prin intermediul abstragerii unor trăsături comune mai multor obiecte, nu este niciodată un concept, ci un obiect generic şi schematic – nu conceptul ʻomʼ, de exemplu, ci omul «abstract» din manualul de anatomie – care nu se referă la *ce*-ul, ci la *cum*-ul obiectelor." (Coşeriu 2000: 36-37).

Coşeriu face observaţia (într-o notă de subsol – 2000: 36) că, „la rigoare, acest principiu nu îi aparţine lui Husserl, deoarece provine de la Aristotel, prin maestrul lui Husserl, F. Brentano". El remarcă însă că, prin Husserl, principiul „dobândeşte o nouă vigoare, un relief particular, înţelegându-se în toate semnificaţiile sale".

3.1. Probabil că deosebirea de viziune (dintre pozitivişti şi antipozitivişti) într-o atare privinţă îşi are rădăcinile în vechea „ceartă a universaliilor" din Evul Mediu. Astfel, în opoziţie cu Toma d'Aquino (continuatorul lui Aristotel), nominalistul W. Occam definea «universalul» drept *conceptus mentis significans univoce plura singularia* („un concept al minţii care semnifică în mod univoc mai multe lucruri individuale"), considerând că „actul percepţiei sesizează numai individualul, iar generalul este scos de abstracţie prin travaliul ei" (Dumitriu 1969: 337). Or, Aristotel, „care pleca tot de la cunoaşterea intuitivă a individualului, credea că universalul era sesizat chiar în actul percepţiei" (*ibid*.). Altfel spus – cu exemplul Stagiritului (reluat apoi şi de Toma d'Aquino) – „cuvântul *om* înseamnă 'faptul de a fi om', pe care îl recunoaştem în fiecare om în particular, când întâlnim un om sau când vorbim despre el" (Coşeriu 1994: 17). Prin *indivisibilium intelligentia*, după cum susţine şi Toma d'Aquino, obţinem „numai intuiţia unei esenţe, care nu ne spune nimic despre lucruri, ci ne dă numai «*quiditatea* lucrurilor» – să spunem pe româneşte – «ceitatea» lor (ce sunt lucrurile), precum *quid est homo*, *quid est albus*, fără nicio analiză şi o sinteză" (*ibid*.: 19; vezi şi Coseriu 2010: 177).

3.2. Revenind la discuţia de mai sus, este important să precizăm că E. Coşeriu subliniază – ca o consecinţă a principiului antipozitivist menţionat – necesitatea de a distinge între «generalitate (empirică)» şi «universalitate», distincţie ce a fost ignorată de ideologia pozitivistă. Cele două noţiuni sunt definite în felul următor:

„***Generalitatea*** reprezintă ansamblul particularităţilor constante pe care, având deja conceptul, le constatăm efectiv într-o clasă de obiecte; trăsături caracteristice care, la rigoare, pot să nu fie indispensabile pentru ca obiectele să fie ceea ce sunt: pur şi simplu aceste trăsături se *prezintă* în ele. ***Universalitatea***, în schimb, este *condiţia* constatării trăsăturilor comune în obiecte, modul necesar de a fi al anumitor obiecte: ceea ce aparţine *conceptului* unui obiect sau poate fi dedus din concept, adică ansamblul acelor trăsături fără de care un obiect nu ar fi ceea ce este. […] Aceasta este valabil şi pentru anumite trăsături generale specifice şi exclusive ale unei clase de obiecte, adică pentru ceea ce Aristotel numeşte «propriul». Bunăoară – acesta este exemplul lui Aristotel – numai omul râde. Totuşi faptul de a putea râde ţine de „ceea

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)

ce îi este propriu" omului, nefiind o trăsătură necesară a conceptului de ʻomʼ şi nu aparţine definiţiei acestui concept, «esenţei» omului." (Coşeriu 2000: 37-38).

Aceste idei, însuşite de la marii săi maeştri de gândire, i-au permis lui Coşeriu – aşa cum notam mai sus – nu doar să pătrundă adânc fiinţa limbajului, sesizând specificul semnificatului[9], ci să şi opereze, la nivel teoretic, distincţii fundamentale privind clasificarea ştiinţelor (vezi Munteanu 2010: 74, nota nr. 4)[10] şi a disciplinelor ce se ocupă de limbaj, delimitând riguros şi limpede obiectul fiecăreia în parte: cel al lingvisticii generale, cel al teoriei limbajului şi cel al filozofiei limbajului (vezi Coşeriu 2003: 28-35).

4. Intrând pe terenul lingvisticii, să vedem cum se răsfrânge această idee pe care Coşeriu o avea despre «concept» asupra viziunii sale despre «semnificat». Lingvistul român insistă, în multe locuri, pe ceea ce ar trebui să înţelegem prin *semnificat* şi pe modalitatea în care se creează ori se învaţă semnificatele.

4.1. Astfel, încă de la Aristotel ar trebui să se ştie că semnificatul de limbă este „conţinutul unitar de conştiinţă", conceptul „care face posibilă şi justifică, prin intermediul aceleiaşi expresii, desemnarea tuturor obiectelor recunoscute ca ţinând de (sau ca fiind raportabile la) aceeaşi «specie»: nu faptul de a numi *cal* un cal, ci raţiunea pentru care se numeşte *cal* (şi nu *măgar* sau *catâr*)." (Coseriu 1983: 358-359). Semnificatul ia naştere printr-o operaţie a intelectului, o intuiţie globală a unui mod de a fi (*nóesis tôn adiairéton*): „această operaţie este prima operaţie a înţelegerii, care este aceea de a capta un mod de a fi, nu un anumit om sau mai mulţi oameni, ci numai *ce*-ul sau *ceinţa* [sic!, < lat. *quid* şi *quidditas*, n.m. C.M.], ce e omul. Nu aplicându-l la tot felul de entităţi particulare, ci numai la această esenţă: modul de a fi. Pe urmă există a doua operaţie, aceea a judecăţii, a spune ceva despre ceva ş.a.m.d." (Coşeriu 2004b: 51).

4.2. În acelaşi timp, Coşeriu avertizează că semnificatul nu este „dat" de context, ci de cunoaşterea limbii. Contextul nu face altceva decât să determine ulterior semnificatele, precizând desemnarea[11]. La rigoare,

„un semnificat poate fi întrebuinţat în contexte cu totul noi («inedite») şi adesea un semnificat se află în conflict cu contextul, ceea ce implică faptul că este identificat sau recunoscut în mod independent de acesta; altminteri, expresiile greşite ori extravagante n-ar putea fi identificate ca atare. Fără îndoială, semnificatele se învaţă în contexte. Dar nu trebuie confundate condiţiile empirice ale învăţării cu cunoaşterea limbii. Învăţarea unei limbi este întotdeauna o activitate creatoare: ceea ce se experimentează este, în fiecare caz, o desemnare particulară şi în întregime determinată; iar ceea ce se învaţă (adică, ceea ce se creează plecând de la această desemnare particulară) este un semnificat, o posibilitate nesfârşită de desemnare, în care desemnarea experimentată nu-i decât un exemplu." (Coseriu 1983: 359).

4.3. Mai atrage atenţia Coşeriu, frecvent, şi asupra altui amănunt neglijat chiar şi de lingvişti importanţi (cum este şi cazul lui Sapir): *semnificatele* ***nu*** *iau naştere pe cale inductivă* prin experimentarea mai multor obiecte care aparţin unei clase. Clasele sunt fixate prin intermediul semnificatelor, şi nu invers: semnificatul justifică posibilitatea de a construi astfel de clase. Iar însuşirea / învăţarea unui semnificat presupune imitarea intuiţiei originare – un act la fel de creator ca şi inventarea acestuia (Coseriu 2010: 343-345).

4.4. Alte completări la conturarea concepţiei lui Coşeriu se pot desprinde din critica prin care este respinsă şi demontată o analogie („total inadecvată") pe care Lyons o făcuse cu privire la natura relaţională a semnificatului (vezi Lyons 1968/1995: 496-497) pornind de la ceea ce spusese B. Russell despre noţiunea de «lungime»: „Ainsi, la «longueur de *x*» ne serait que le résultat de l'appréciation

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)

d'une propriété de *x* par rapport à la même propriété d'un autre objet, prise en tant qu'unité de mesure: de la même façon, le «signifié de *x*» ne serait que le rapport entre une propriété de *x* et la même propriété dans *y*, *z*, etc." (Coseriu 1983: 358). Este adevărat, spune Coşeriu, că „lungimea lui *x*" nu-i altceva decât raportul proporţional între lungimea acestui *x* şi o lungime luată ca unitate de măsură, însă această analogie nu spune nimic cu privire la natura semnificatului, fiind în întregime inadecvată. Şi, de fapt, observă Coşeriu, în exemplul originar al lui Russell era vorba despre noţiunea de „lungime a lui *x*", şi nu de noţiunea de „lungime" în sine, ca tip de dimensiune diferită de cele numite *lărgime*, *înălţime*, *adâncime* etc. În acelaşi timp, se arată că „semnificatul unui semn al limbii este delimitat de semnificatul altor semne ale aceleiaşi limbi, dar este delimitat tocmai ca semnificat, altfel spus, ca fapt de o natură determinată: *semnificat* nu este pur şi simplu numele ansamblului acestor raporturi" (*ibid*). Pe de altă parte, „semnificatul nu este o proprietate «adjectivă» de tipul lungimii: chiar dacă se spune că un semn material sau un «semnificant» *are* un semnificat (mod de a zice discutabil în logică şi în epistemologie, însă consacrat prin uz în limbile noastre), nu se spune că prezintă din punct de vedere fizic o proprietate – «semnificativitatea» – , ci că el corespunde sau se referă la un fapt mental, la un conţinut de conştiinţă, non-constatabil ca atare în «lumea» exterioară." (*ibid*.).

5. Din păcate, receptarea distincţiilor şi a conceptelor coşeriene este viciată în unele medii ştiinţifice din cauza unor orientări ideologice sau filozofice „la modă", foarte diferite de idealismul (inclusiv cel de factură fenomenologică) ce stă la baza doctrinei lui Coşeriu[12]. Altminteri, întorcându-mă la cel care ne-a prilejuit această expunere, am convingerea că – dincolo de interpretarea parţial incorectă a conceptului de «semnificat» la Coşeriu – cercetările lui Martínez del Castillo (mai ales cele din cartea *La lingüística del decir* [2004], dedicată memoriei lui „Don Eugenio") se pot dovedi utile îndeosebi la studierea terminologiei.

NOTE

[1] De pildă, Martínez del Castillo evidenţiază cinci aspecte sub care se înfăţişează semnificatul în teoria lui Coşeriu. Astfel, semnificatul: a) este „conţinut de conştiinţă" (după Aristotel); b) este raţiunea unică ce defineşte limbajul (care există prin şi pentru a crea semnificate); c) este istoric (aparţine unei limbi); d) este virtual (de aici rezultând şi că limbajul este „actividad cognoscitiva"); e) se manifestă în formă (Martínez del Castillo 2005: 67-68).

[2] Este interesant modul (lăudabil, desigur) în care unii discipoli coşerieni importanţi (direcţi sau indirecţi) „nu jură în cuvintele unui singur maestru", conjugând concepţia lui Coşeriu cu cea a unor filozofi precum H.G. Gadamer (Donatella Di Cesare), Josef Simon (Ana Agud), Ortega y Gasset (J.G. Martínez del Castillo) ş.a.m.d. În definitiv, toţi fac parte din aceeaşi mare familie de gândire.

[3] *À propos* de studiul lui Martínez del Castillo, iată şi o critică a lui Cornel Vîlcu: „Nu poate fi deplânsă îndeajuns profunda neînţelegere a doctrinei coşeriene în cazuri cum e articolul dedicat tocmai noţiunii de *semnificat* în integralismul lingvistic de către Jesús G. Martínez del Castillo. Consider acest text simptomatic pentru riscurile interpretării integralismului fără cunoştinţe reale de fenomenologie. Atrag atenţia aici doar asupra uneia dintre confuziile grave de care se face vinovat autorul pomenit şi semnalez pericolul serios ce ameninţă înţelegerea noastră câtă vreme vorbim despre semnificat ca despre «ceva pe care vorbitorul îl utilizează şi îl face, susceptibil de realizări individuale pentru realizări ulterioare şi aparţinând astfel *discursului*» [subl. lui C.V.]." (Vîlcu 2010: 57).

[4] Voi trata chestiunea, pe îndelete, într-un studiu aparte. Câteva trimiteri bibliografice voi face, totuşi, pentru orientare. Astfel, despre *indivisibilium intelligentia* la Coşeriu, vezi

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)

Seppänen 1988: 19-27; pentru influenţa lui Aristotel asupra concepţiei lui Coşeriu despre semnificat şi desemnare, îl recomand pe Vilarnovo 1993: 85-107; de asemenea, pentru o prezentare utilă a problemei universalului / universaliilor la Aristotel, vezi Dumitriu 1992: 94-135 (care poate fi menţionat şi pentru o sinteză a concepţiei lui Husserl privind „reducţia fenomenologică" şi obţinerea „intuiţiei pure" [vezi Dumitriu 1990: 22-25]). Pentru influenţa fenomenologiei asupra lui Coşeriu, vezi Vîlcu 2010.

[5] De altfel, Martínez del Castillo, profesor ce predă limba engleză la Universitatea din Almería, este foarte familiarizat cu lingvistica americană, scriind, printre altele, o carte despre lingvistica cognitivă şi una (o reevaluare critică) despre fundamentele teoriei lui N. Chomsky (vezi Martínez del Castillo 2006 şi 2008).

[6] Prezentând „el símbolo y la clase" în concepţia lui Sapir, iată cum rezumă [sau traduce?] paragraful, citat de noi mai sus, Martínez del Castillo: „De esta manera, esta casa y aquella casa y miles de otros fenómenos de carácter análogo se aceptan así en cuanto tienen un número suficiente de rasgos comunes, a pesar de las grandes y palpables diferencias de detalle, y se clasifican bajo un mismo rótulo. Un elemento lingüístico, como *house*, es primordial y fundamentalmente, no el símbolo de una percepción aislada, si [sic!] siquiera de la noción de un objeto particular, sino de un «concepto», o, dicho de otra manera, de una cómoda envoltura de pensamientos en la cual están enncerradas miles de experiencias distintas y que es capaz de contener muchos otros miles" (Martínez del Castillo 2010: 151-152).

[7] Şi aceasta în ciuda faptului (bine cunoscut) că E. Sapir era un admirator al ideilor estetice şi lingvistice ale lui B. Croce. Iată ce declara în prefaţa de la *Language*: „Among contemporary writers of influence on liberal thought Croce is one of the very few who have gained an understanding of the fundamental significance of language. He has pointed out its close relation to the problem of art. I am deeply indebted to him for this insight." (Sapir 1921: V). Este curios, totuşi, cum de nu a remarcat savantul american, pe linia lui Croce (chiar vorbind despre „intuiţie"), că arta (mai ales literatura) şi limbajul presupun intuiţia universalului (şi nu a generalului!; vezi *ibid*.: 224) în realitatea concretă.

[8] Apărut ca un contra-principiu la *principiul faptului individual* al pozitivismului, adică împotriva „ideii de a construi generalitatea faptelor prin abstractizare şi generalizare" (Coşeriu 2000: 36).

[9] Ceea ce este interesant în cazul lui E. Sapir este că acesta, deşi i-a lipsit capacitatea de a surprinde corect natura semnificatului (datorită ideii pe care o avea despre «concept»), a „simţit" totuşi cum stau lucrurile în privinţa *fonemului*. Astfel, Coşeriu remarcă undeva: „Iar clasele, observă, de exemplu, Sapir – pot fi stabilite numai pentru că există o intuiţie preştiinţifică, implicită a fonemului." (Coşeriu 2000: 58).

[10] În această privinţă, îmi pare surprinzător modul eronat în care o importantă discipolă coşeriană, Donatella Di Cesare, a transpus în italiană clasificarea ştiinţelor efectuată de Coşeriu în a sa *Geschichte der Sprachphilosophie*. Acolo unde în versiunea originară germană figurează *eine Wissenschaft des Allgemeinen*, Di Cesare a crezut de cuviinţă că ar trebui să traducă, în varianta sa, prin *scienza dell'universale* (Coseriu 2010: 35 şi 38). Or, aici Coşeriu ar fi vorbit de *ştiinţa generalului* (vezi Coşeriu 1994: 7-8 şi 2000: 50), şi nu de *ştiinţa universalului*, din motivele deja discutate.

[11] Încă de la primele sale studii, *à propos* de impactul noţiunii de «concept» asupra ideilor sale privind semnificaţia, Coşeriu sublinia că, fără îndoială, conceptul nu poate fi decât virtual. Dacă este actualizat, se transformă în obiect. Iată un citat edificator din acea perioadă: „Un concept ca atare nu poate să se actualizeze, nici «să se identifice» cu o reprezentare, căci asta ar echivala cu transformarea lui într-un «obiect», adică în altceva decât este conceptul însuşi. Noi vorbim şi de «concepte», însă numai considerându-le ca obiecte mentale, din moment ce semnificaţia actualizată se referă în mod necesar la obiecte; astfel, *masă* este nume al unui concept, însă expresia «conceptul de ʻmasăʼ» – în măsura în care denotă – denotă un obiect şi nu un concept. Cu alte cuvinte, un concept este totdeauna «virtual». Prin urmare, el poate doar *să se relaţioneze* (şi nu *să se identifice*) cu un «actual». Şi tocmai această relaţie este cea care se revelează în denotaţie." (Coşeriu 1957: 301-302).

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)

[12] Vezi şi cele declarate recent de Adolfo Murguía: „Poate [că] una dintre dificultăţile celor care doresc să se iniţieze în teoria lui Coşeriu este vocabularul său [adică *terminologia* sa, n.m. C.M.]. Această problemă a vocabularului lui Coşeriu prezintă o dificultate de receptare, mai ales pentru cei din lumea anglo-saxonă. Sistemul conceptual al lui Coşeriu a fost influenţat în anii '50-'60 de fenomenologie, or, în prezent acest curent filosofic în SUA nu mai e văzut cu ochi buni. De altfel, întreaga filosofie analitică anglo-saxonă este anti-fenomenologică, iar efortul reprezentanţilor acestui curent constă în analizarea conceptelor, nu a intuiţiei, fie de natură categorială, fie de natură sensibilă." (Murguía 2011: 13).

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

Coşeriu, Eugeniu (1957). *Determinare şi cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii*, în Coşeriu 2004b: 287-329.

Coşeriu, Eugeniu (1968). *Omul şi limbajul său*, în Coşeriu 2009: 36-52.

Coseriu, Eugenio (1983). *Pour et contre l'analyse sémique*, în Coseriu 2001a: 355-369.

Coseriu, Eugenio (1990). *Semántica estructural y semántica cognitiva*, în „Jornadas de Filología". Barcelona, p. 239-282.

Coşeriu, Eugen (1994). *Prelegeri şi conferinţe (1992-1993)*, ca supliment al publicaţiei „Anuar de lingvistică şi istorie literară", T. XXXIII, 1992-1993, Seria A, Lingvistică. Iaşi.

Coşeriu, Eugeniu (2000). *Lecţii de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă. Chişinău: Editura Arc.

Coseriu, Eugenio (2001). *L'homme et son langage*. Louvain – Paris – Sterling, Virginia: Éditions Peeters.

Coşeriu, Eugeniu (2003). *Lingvistica generală, teoria limbajului şi filozofia limbajului*, în Coşeriu 2009: 28-35.

Coşeriu, Eugeniu (2004a). *Teoria limbajului şi lingvistica generală. Cinci studii*, Ediţie în limba română de Nicolae Saramandu. Bucureşti: Editura Enciclopedică.

Coşeriu, Eugenio [sic!] (2004b). *Prelegeri şi seminarii la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu* [1998-1999], Texte consemnate, cuvânt înainte şi anexă de Doina Constantinescu. Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu.

Coseriu, Eugenio (2007). *Lingüística del texto. Introducción a la hermenéutica del sentido*, Edición, anotación y estudio previo de Óscar Loureda Lamas. Madrid: Arco/Libros.

Coşeriu, Eugeniu (2009). *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie şi indici de Dorel Fînaru. Iaşi: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Coseriu, Eugenio (2010). *Storia della filosofia del linguaggio*, Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare. Roma: Carocci editore.

Dumitriu, Anton (1969). *Istoria logicii*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

Dumitriu, Anton (1990). *Homo universalis. Încercare asupra naturii realităţii umane*. Bucureşti: Editura Eminescu.

Dumitriu, Anton (1992). *Philosophia mirabilis. Încercare asupra unei dimensiuni necunoscute a filosofiei greceşti* (ediţia a II-a). Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Române.

Lyons, John (1968/1995). *Introducere în lingvistica teoretică* [1968]. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2004). *La lingüística del decir. El logos semántico y el logos apofántico*. Granada: Granada Lingvistica.

Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2005). *El significado en Coseriu: fundamentación teórica y estudio*, în *Eugenio Coseriu in memoriam*, II, (Ed. Jesús G. Martínez del Castillo). Granada: Granada Lingvistica, p. 67-89.

Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2006). *Los fundamentos de la teoría de Chomsky. Revisión crítica*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva.

Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2008). *La lingüística cognitiva. Análisis y revisión*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva.

Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2010). *Las relaciones lenguaje – pensamiento o el problema del logos*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva.

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)

Munteanu, Cristinel (2010). *Problema **terminologiei** în concepţia lingvistică a lui Eugeniu Coşeriu*, în „Analele Universităţii «Dunărea de Jos» din Galaţi", Fascicula XXIV, Anul III, Nr. 1 (3), *Lexic comun / Lexic specializat*. Galaţi: Editura Europlus, p. 66-76.
Murguía, Adolfo (2011). *„Eugeniu Coşeriu a devenit din întâmplare lingvist, la fel de bine putea să devină şi filosof…"* [interviu cu Adolfo Murguía, realizat de Eugenia Bojoga], în „Contrafort" (Chişinău), Anul XVII, nr. 3-4, p. 12-13 şi 15.
Sapir, Edward (1921). *Language. An Introduction to the Study of Speech*. San Diego – New York – London: Harcourt Brace & Company.
Seppänen, Lauri (1988). ***Indivisibilium intelligentia**. Zum aristotelisch-scholastischen Begriff und zu dessen Rolle in der Sprachtheorie Coserius*, în *Energeia und Ergon* (hrsg. von J. Albrecht, J. Lüdtke und H. Thun), Bd. II (hrsg. von Harald Thun). Tübingen: Gunter Narr Verlag, p. 19-27.
Vilarnovo Caamaño, Antonio (1993). *Lógica y lenguaje en Eugenio Coseriu*. Madrid: Editorial Gredos.
Vîlcu, Dumitru Cornel (2010). *Orizontul problematic al integralismului* [*Integralism şi fenomenologie* – volumul I]. Cluj-Napoca: Editura Argonaut & Scriptor.

RÉSUMÉ

QUELQUES PRECISIONS CONCERNANT LE CONCEPT DE "SIGNIFIE " DANS LA VISION DE EUGENIO COSERIU

Concept central dans la théorie de Eugen Coseriu, le « signifié' n'a pas été toujours compris (parfois, même les coseriens ne l'ont pas compris) dans son essence ou dans la totalité de ses dimensions. Pour une compréhension exacte de cette notion, il est nécessaire un retour aux fondements de la pensée coserienne, une reconstitution du trajet suivi par le grand linguiste dans sa démarche d'éclaircir et justifier par la réflexion, ses intuitions initiales. Ce trajet passe obligatoirement par la pensée d'Aristote, Toma d'Aquino, G.Vico, Leibniz et Husserl. Dans la conception de Coseriu le signifié représente un *analogon* linguistique du « concept » (conceptus), tel qu'il était compris par les scolastiques (*verba significant res mediantibus conceptibus*), et c'est pour cela que nous allons nous occuper aussi, du rapport (et de la dissemblance*) universalité* et *généralité empirique*, que E. Coseriu – à la différence d'autres linguistes – n'avait jamais confondues.
Mots-clés : *concept, signifié, classe d'objets, universalité, généralité empirique.*

BDD-A3327 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:09:13 UTC)